

*mgr Dominika Werczyńska*¹

Katedra Ekonomii

Uniwersytet Ekonomiczny w Katowicach

Skutki kryzysu migracyjnego oraz sposoby ich łagodzenia na przykładzie wybranych miast aglomeracji śląskiej

WPROWADZENIE

Kryzysy migracyjne dotyczą wielu państw na całym świecie. Według szacunku przeprowadzonego przez Wysokiego Komisarza Narodów Zjednoczonych do Spraw Uchodźców (World Population..., 2019) co dwie sekundy jedna osoba jest zmuszona do opuszczenia swojego domu. Do ważnych przyczyn ucieczki ze swojego miejsca zamieszkania należy zaliczyć konflikty polityczne, ideologiczne oraz łamanie praw człowieka. Wymienione przyczyny sprzyjają masowym wyjazdom i poszukiwaniu ochrony w innych krajach (Schmeidl, 1997). Należy jednak pamiętać, że nie tylko aspekty polityczne przyczyniają się do migracji. Zła sytuacja materialna oraz brak dostępu do wody, pożywienia czy ochrony zdrowia również mogą prowadzić do kryzysów migracyjnych².

Postępująca globalizacja oraz rozwój środków transportu ułatwił procesy migracyjne, które stały się nieodłącznym elementem współczesnej gospodarki. Wzrost znaczenia zjawiska oraz rosnąca jego skala zachęca do prowadzenia badań oraz analizowania działań, podejmowanych przez państwa oraz miasta przyjmujące obcokrajowców. Jednym z pierwszych badaczy, który zajął się analizowaniem migracji był William Peterson. Badacz stworzył klasyfikację tego zjawiska opartą na przyczynach przemieszczania się ludności. Migracja została podzielona przez Petersena (1958) na innowacyjną oraz konserwatywną. Pierwsza z wymienionych dotyczyła przemieszczania się ludzi w celu polepszenia warunków życia

¹ Adres korespondencyjny: e-mail: dominika.werczynska@uekat.pl. ORCID: 0000-0003-1056-737X.

² Według danych na rok 2021, 5,7 miliona migrantów oraz uchodźców pochodzenia wenezuelskiego opuściło kraj z powodu złej sytuacji ekonomicznej (*Venezuelan migrant...*, 2021).

oraz sytuacji materialnej. Druga była powiązana z chęcią utrzymania obecnego poziomu życia (Lotos-Nadstoga, 2013, s. 50–51). W ramach tych rozległych rodzajów dzieli je na przymusową, dobrowolną oraz masową (Górny, Kaczmarczyk, 2003, s.10). Anthony Richmond (1992) zakwestionował podział, którego dokonał Peterson. W jego opinii przyczyny migracji powinny zostać uwzględnione w pewnym kontinuum, w którym migranci reaktywni i proaktywni powinni znajdować się na dwóch równoległych końcach. Do pierwszej grupy należy zaliczyć osoby, które musiały opuścić swoje miejsce zamieszkania z powodu wojny lub konfliktu politycznego. Proaktywnymi migrantami są natomiast osoby, które opuściły kraj w wyniku wysokiego bezrobocia czy zapaści ekonomicznej w danym państwie. Niezależnie od przyczyn migracji oddziałuje ona na gospodarkę i wymusza podejmowanie działań przez kraje imigracji. Nie zawsze przyjęcie imigrantów wiąże się z odniesieniem korzyści, czasem koszty poniesione przez państwo nie zwrócą się w całości.

W artykule podjęto próbę scharakteryzowania działań podejmowanych w celu złagodzenia negatywnych konsekwencji kryzysu migracyjnego. Analizowano sytuację z perspektywy gospodarki całego kraju oraz poszczególnych miast. W pierwszej części artykułu opisano sytuację panującą na polskim rynku pracy. W dalszej części artykułu opisano główne kierunki migracji obywateli Ukrainy w obrębie kraju. Ostatnia część opisuje działania podjęte przez miasta Katowice i Bytom. Celem artykułu jest opisanie wybranych potencjalnych skutków kryzysu migracyjnego, porównanie działań wykonanych przez miasta Katowice i Bytom oraz określenie kosztów przeznaczonych na pomoc obywatelom Ukrainy.

SYTUACJA NA RYNKU PRACY W POLSCE Z UWZGLĘDNIENIEM WYBRANYCH MIAST WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

Polska zмага się z problemem starzejącego się społeczeństwa jak wiele wysokorozwiniętych krajów (*Global Trends...*, 2019). Obecnie w Unii Europejskiej średnio na jedną osobę w wieku emerytalnym przypadają trzy osoby w wieku produkcyjnym (*Starzenie się społeczeństwa...*, 2020). Polska jest krajem, w którym udział osób powyżej 65. roku życia jest poniżej średniej unijnej. Należy jednak zwrócić uwagę na gwałtowny wzrost starszych obywateli w społeczeństwie. W Polsce od 2010 do 2021 roku nastąpił przyrost obywateli po 65. roku życia o 5,1% (*Population structure indicators...*, [http](#)), gdzie w tym samym okresie średnia Unii Europejskiej wynosiła 3,2%. Problem starzejącego się społeczeństwa pogłębia także malejąca ilość urodzeń (*Total fertility rate...*, [http](#)). Utrzymujący się obecny trend związany ze spadkiem liczby urodzeń oraz wydłużaniem się długości życia może przyczynić się w przyszłości do niewyplącalności systemu emerytalnego oraz problemów z pozyskaniem pracowników.

W Polsce od 2004 roku można zaobserwować spadającą liczbę osób bezrobotnych. Przyjazd do kraju uchodźców z Ukrainy nie wpłynął na zmianę trendu obserwowanego na rynku pracy. W styczniu 2022 roku stopa bezrobocia wynosiła 5,5% natomiast w lipcu spadła do poziomu 4,9% (Stopa bezrobocia..., [http](#)). Z przedstawionych danych wynika, że Polska osiągnęła stan pełnego zatrudnienia, czyli moment, w którym bezrobocie osiągnęło poziom naturalnej stopy bezrobocia (Madras-Kobus, Rogowski, 2013). W dużych polskich miastach takich jak Warszawa, Wrocław czy Katowice bezrobocie jest niższe niż średnia krajowa i utrzymuje się na poziomie poniżej 2% (Stopa bezrobocia rejestrowanego..., [http](#)).

Osoby bezrobotne są narażone na wykluczenie społeczne. Brak środków potrzebnych do życia i trudności z otrzymaniem pracy obniżają samoocenę, a w dłuższym okresie demotywują do podejmowania kolejnych prób jej znalezienia (Schultz, Schultz, 2008). Niski poziom bezrobocia ma korzystny wpływ na życie wielu obywateli i funkcjonowanie całej gospodarki. Praca pozytywnie wpływa na jednostkę i jest ważnym aspektem integracji jej z innymi członkami społeczeństwa (Drela, 2015). Jednak oprócz wielu pozytywnych skutków niskie bezrobocie niesie za sobą też negatywne konsekwencje. Rosnące zapotrzebowanie na pracowników jest utrudnieniem dla wielu przedsiębiorców. Niskie bezrobocie utrudnia proces poszukiwania nowych rąk do pracy oraz przyczynia się do rosnących obaw przed utratą pracowników³. Pracodawcy decydują się na podnoszenie wynagrodzenia oraz oferowanie benefitów pozapłacowych. Podejmowane działania przekładają się na wzrost kosztów prowadzenia działalności gospodarczej (Kwiatkowski, 2002, s. 64). Przedstawioną teorię potwierdza wzrost przeciętnego miesięcznego wynagrodzenia brutto w sektorze prywatnym od stycznia 2022 do lipca 2022 roku o ponad 700 zł do kwoty 6778,63 zł (Bank danych..., [http](#)). Warto zaznaczyć, że wzrost wynagrodzenia nie jest jedynie wywołany niskim bezrobociem, ale też wysoką inflacją, którą napędza spirala płacowo-cenowa.

Analizując panującą sytuację na rynku pracy w województwie śląskim wybrano dwa miasta: Katowice i Bytom, w których występuje zróżnicowany poziom bezrobocia. Katowice jest głównym miastem śląskiej metropolii, w którym stopa bezrobocia utrzymuje się poniżej średniej krajowej. Inaczej sytuacja wygląda w mieście Bytom, które od wielu lat zмага się z wysokim poziomem bezrobocia przewyższającym średnią krajową. Przyjazd do obu opisanych miast uchodźców z Ukrainy doprowadził do chwilowego wzrostu bezrobocia w okresie od marca do kwietnia 2022 roku. W maju stopa bezrobocia w Katowicach wróciła do pozio-

³ Firma Ernst & Young (*Polskie firmy w drugim...*, 2020) dostarczyła raport, z którego wynika, że w styczniu 2022 roku 36% przedsiębiorstw miało problem ze znalezieniem pracowników. Dużym utrudnieniem, które powstało w wyniku kryzysu w Ukrainie był odpływ wykwalifikowanych pracowników zatrudnionych w branży budowlanej, transportowej i przemyśle. Dane zaczerpnięte z rynku pokazują, że od lat w Polsce wiele przedsiębiorstw zatrudniało ukraińskich pracowników, a ich nagły odpływ wywołał odczuwalne skutki dla biznesu.

mu sprzed rozpoczęcia kryzysu migracyjnego, a w Bytomiu spadła poniżej tego poziomu. Należy jednak zaznaczyć, że w Bytomiu pomimo spadku bezrobocia występuje większa konkurencja o miejsca pracy (tabela 1.).

Tabela 1. Porównanie poziomu bezrobocia w Bytomiu i Katowicach w okresie od lutego do czerwca 2022 roku

Miesiąc	Bytom					Katowice		
	Bezrobotni zarejestrowani		Bezrobotni, którzy podjęli pracę		Stopa bezrobocia	Bezrobotni zarejestrowani	Bezrobotni, którzy podjęli pracę	Stopa bezrobocia
	Ogółem	Cudzoziemcy	Ogółem	Cudzoziemcy				
Luty	380	0	192	0	8,5	270	364	1,8
Marzec	551	81	274	8	8,5	519	613	1,9
Kwiecień	581	113	218	15	8,7	507	524	1,9
Maj	554	75	275	48	8,5	637	499	1,8
Czerwiec	482	51	261	34	8,2	530	410	1,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie (Rynek pracy w Katowicach..., 2022; Stopa bezrobocia..., [http](#); Bezrobotni zarejestrowani..., [http](#)).

Bytom w porównaniu z Katowicami prowadził bardziej zaawansowane statystyki dotyczące cudzoziemców. Wzrost zarejestrowanych bezrobotnych ogółem pokrywał się ze wzrostem obcokrajowców zarejestrowanych jako bezrobotni. W Bytomiu liczba cudzoziemców poszukujących pracy zaczęła spadać od maja 2022 roku.

MIGRACJE LUDNOŚCI I ICH SKALA W POSZCZEGÓLNYCH MIASTACH

Wybuch wojny w Ukrainie doprowadził do zwiększenia ruchu na granicy polsko-ukraińskiej. W pierwszym półroczu 2022 roku do Polski przyjechało 5 170 689 obywateli Ukrainy. Ruch graniczny w tym kierunku wzrósł o 168% w porównaniu z tym samym okresem roku poprzedniego. W drugą stronę także nastąpił wzrost przepływu ludności o 95%. W kierunku Ukrainy wyjechało 1 870 387 obywateli tego państwa (Straż Graniczna..., 2022), którzy wrócili do ojczyzny, aby bronić swojego kraju, pomagać w ewakuacji, dostarczać środki rzeczowe do terenów objętych wojną. Do tej grupy należały także osoby, które na początku konfliktu uciekły z kraju, ale po kilku miesiącach postanowiły wrócić do swojej ojczyzny. W kierunku Polski kierowali się głównie obywatele Ukrainy, którzy uciekali przed wojną. Część z nich zdecydowała się zostać w Polsce i złożyła dokumenty o nadanie statusu uchodźcy (tabela 2.).

Tabela 2. Liczba zarejestrowanych wniosków o nadanie statusu cudzoziemcy dla obywateli Ukrainy z uwzględnieniem podziału na płeć i wiek (dane na dzień 16.08.2022 r.)

Województwo	Liczba wniosków (tys.)	Kobiety w wieku (w %)			Mężczyźni w wieku (w %)		
		do 18 lat	18–65 lat	powyżej 65 lat	do 18 lat	18–65 lat	powyżej 65 lat
Polska	1295,88	21,5	46,5	2,9	21,5	6,8	0,8
Mazowieckie	268,16	21,0	47,4	2,8	20,7	7,3	0,8
Dolnośląskie	137,04	21,2	46,4	3,1	21,2	7,3	0,9
Śląskie	127,26	22,2	45,8	2,8	22,1	6,5	0,7
Małopolskie	126,65	21,1	45,9	3,5	21,2	7,2	1,1
Wielkopolskie	119,21	21,9	47,1	2,5	21,9	6,0	0,7
Pomorskie	91,31	21,4	47,1	2,8	21,0	7,0	0,8
Łódzkie	79,53	21,7	47,1	2,5	21,9	6,2	0,6
Zachodniopomorskie	62,13	21,0	47,6	2,8	21,4	6,5	0,7
Lubelskie	60,58	22,1	45,6	2,8	22,0	6,5	1,0
Podkarpackie	43,67	22,2	43,9	3,3	22,4	7,1	1,2
Kujawsko-Pomorskie	42,73	21,8	45,9	2,8	22,4	6,4	0,7
Lubuskie	39,61	21,9	46,7	2,6	21,8	6,2	0,8
Opolskie	29,78	22,7	44,8	2,9	22,8	6,0	0,8
Warmińsko-Mazurskie	26,45	22,6	45,8	2,9	21,9	6,0	0,8
Świętokrzyskie	21,65	21,7	46,1	2,9	22,5	5,9	0,8
Podlaskie	20,12	21,4	46,2	2,8	22,3	6,5	0,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie (Zarejestrowane wnioski..., http).

W 2022 roku 1 295 880 osób złożyło wniosek o nadanie statusu uchodźcy. Nieco ponad 20% obywateli Ukrainy zarejestrowało się w województwie mazowieckim. Dużą liczbę osób przyjęły także województwa dolnośląskie, śląskie, małopolskie oraz wielkopolskie. Najmniej uchodźców przyjechało do województwa podlaskiego. Jako kierunek swojej migracji uchodźcy wybierali największe miasta w Polsce, często ze względu na mieszkającą tam rodzinę lub znajomych bądź też pozorną znajomość tych miast. Według badań przeprowadzonych przez Unię Metropolii Polskich 69% obywateli Ukrainy przebywa na terenie największych 12 metropolii (Sobestjańska, Sopińska, 2022). Są to miejsca, gdzie jeszcze przed rozpoczęciem wojny mieszkało najwięcej osób pochodzących z Ukrainy⁴.

Wśród osób starających się o status uchodźcy dominowały kobiety w wieku produkcyjnym oraz dzieci i młodzież do 18. roku życia. Wśród składających wniosek znaleźli się też mężczyźni w wieku produkcyjnym, którzy stanowili bli-

⁴ Najwięcej osób pochodzenia ukraińskiego zamieszkuje Warszawę, Wrocław, Katowice, Kraków i Gdańsk (Wojdat, Cywiński, 2022). Liczba obywateli Ukrainy w większości wymienionych miast wzrosła o ponad 100% (Sobestjańska, Sopińska, 2022).

ska 7% opisanej grupy. Taka struktura migracji jest szansą dla poprawy przyszłej sytuacji demograficznej Polski pod warunkiem, że część uchodźców pozostanie w kraju. Według raportu przeprowadzonego przez NBP (Chmielewska-Kalińska, Dudek, Strzelecki, 2022) 16% imigrantów planuje pozostać na stałe w Polsce, a 20% na okres dłuższy niż rok. Wśród tej grupy dominują samotne małżeństwa oraz rodziny z dziećmi. Polska powinna podejmować działania, które zachęcą jak najwięcej imigrantów do pozostania w kraju. Ważnym aspektem jest integracja obywateli Ukrainy oraz ułatwienie im uczestnictwa w życiu społecznym przez programy umożliwiające m.in. naukę języka polskiego czy ułatwienie podjęcia pracy zarobkowej.

Z badań przeprowadzonych dla ponad 150 krajów w latach 1991–2018 wynika, że najczęstszym powodem powrotu do kraju są czynniki polityczne. Zalicza się do nich zakończenie wojny, porozumienia pokojowe czy ochronę praw człowieka (Zakirova, Buzurukov, 2021). A. Essuman-Johnson (2011) zwraca jednak uwagę, że nie zawsze po zakończeniu konfliktu obywatele planują powrót do swojego kraju. Obawa przed ubóstwem oraz życiem w zniszczonej gospodarce po wojnie zniechęca do reemigracji. Opierając się na teoriach i badaniach przedstawianych w literaturze można przypuszczać, że część uchodźców podejmie decyzję o pozostaniu w Polsce z powodu obawy przed złym stanem ich gospodarki. Najprawdopodobniej będą to mieszkańcy terenów najbardziej zniszczonych, którzy w wyniku działań wojennych utracili domy oraz miejsca pracy.

DZIAŁANIA PODEJMOWANE PRZEZ MIASTA NA PRZYKŁADZIE KATOWIC I BYTOMIA

W artykule podjęto próbę scharakteryzowania działań, jakie zostały podjęte w celu pomocy uchodźcom na przykładzie miast: Katowice i Bytom, w oparciu o dane pozyskane z tych miast za okres od 24 lutego do 31 lipca 2022 roku. Pozyskane informacje nie były usystematyzowane według jednego schematu, gdyż każde miasto zbierało informacje we własnym zakresie i według własnego wzorca, co utrudniło proces porównawczy.

Województwo Śląskie uplasowało się na czwartym miejscu pod względem liczby przyjętych uchodźców (Zarejestrowane wnioski..., [http](http://)). W Katowicach zarejestrowano 29 795 osób, które przyjechały z terenu Ukrainy. Głównie w mieście zarejestrowały się kobiety, które stanowiły nieco ponad 57% migrantów. Schronienie w Katowicach znalazły także dzieci, które stanowiły 23% badanej grupy oraz mężczyźni. W Bytomiu zarejestrowano łącznie 3382 osoby uciekające przed wojną. Miasto oprócz rejestracji osób przyjeżdżających prowadzi także bilans osób, zmieniających miejsce zamieszkania. Wynika z niego, że od początku konfliktu zbrojnego 435 uchodźców opuściło miasto.

Najwięcej osób przyjechało do Polski w okresie od lutego do kwietnia. Z każdym miesiącem liczba migrantów przybywających do miast zmniejszała się. Malą także liczba migrantów, którzy zmieniali swoje miejsce zameldowania. Z dostarczonych danych wynika, że najczęściej osób przeprowadza się do innego miasta w ciągu pierwszego miesiąca od przybycia do kraju.

Skala migracji wymagała od państwa podjęcia odpowiednich działań umożliwiających zażegnanie kryzysu i pomoc potrzebującym osobom. Znaczna część obowiązków została przeniesiona na miasta, które oferowały pomoc na miejscu. Wiązało się to z poniesieniem kosztów, które częściowo zostały sfinansowane ze źródeł zewnętrznych (tabela 3.).

Tabela 3. Koszty poniesione przez Katowice i Bytom na pomoc uchodźcom (dane na dzień 30.06.2022 r.)

Miasto		Katowice	Bytom
Łączna suma wydatków poniesionych na pomoc uchodźcom na terenie miasta		21 358 498 zł	8 033 091 zł
Udział wydatków na pomoc uchodźcom w zestawieniu ogólnych wydatków miasta		1,8%	1,4%
Otrzymane środki pieniężne ze źródeł zewnętrznych	Dotacja celowa z budżetu państwa	611 655 zł	244 440 zł
	Środki z Funduszu Pomocy	23 442 863 zł	6 486 351 zł
	Dotacja z Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii	1 433 354 zł	197 419 zł
	Otrzymane darowizny	947 481 zł	186 578 zł

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych dostarczonych przez Urząd Miasta Bytom i Urząd Miasta Katowice.

Największe wpływy miasta otrzymały z Funduszu Pomocy⁵, który składał się z dwóch części. Pierwsza dotyczyła środków przeznaczonych na zabezpieczenie pobytu na terenie miasta. Z tych środków miasta finansowały wypłatę świadczeń rodzinnych, społecznych oraz pieniężnych. Ponadto z funduszu pokryte zostały koszty leczenia oraz finansowania zakupu leków, przejazdów środkami komunikacji miejskiej oraz zapewnienie punktów recepcyjnych. Druga część środków z Funduszu była przeznaczona na realizację dodatkowych zadań powiązanych z kształceniem, wychowaniem i opieką nad dziećmi i uczniami z Ukrainy (*Fundusz Pomocy...*, [http](#)). Miasta otrzymały także dotacje celowe z budżetu państwa i Górnośląsko-Zagłębiowskiej Metropolii oraz darowizny. Katowice, jako główne miasto województwa śląskiego, otrzymało większe wsparcie finansowe. Wynika-

⁵ Fundusz Pomocy to środki pieniężne przeznaczone na pomoc osobom z Ukrainy, które zostały pozyskane z budżetu państwa i jednostek sektora finansów publicznych, sprzedaży papierów wartościowych oraz obligacji emitowanych przez Bank Gospodarki Krajowej, Środki z Unii Europejskiej (*Fundusz Pomocy...*, [http](#)).

ło to z wielkości miasta i liczby przyjętych uchodźców. Należy zwrócić uwagę, że poniesione koszty na pomoc uchodźcom w zestawieniu do ogólnych wydatków miasta były podobne. W przypadku Katowic otrzymane środki pozwoliły w pełni pokryć wydatki z pewną kwotą nadwyżki finansowej, która może zostać wydana w następnych miesiącach. W przypadku Bytomia otrzymane środki nie wystarczyły w pełni na pokrycie kosztów przyjęcia uchodźców. Ponadto należy zwrócić uwagę, że wydatki poniesione na zabezpieczenie pobytu uchodźców z każdym miesiącem wzrastały. W marcu Bytom poniósł wydatki w wysokości 551 tysięcy zł, a w czerwcu kwota ta była sześciokrotnie wyższa.

Badane miasta w podobny sposób wydatkowały otrzymane środki, przeznaczając je głównie na zapewnienie wyżywienia, zakup wyposażenia do punktów pomocy oraz opłacenie mediów. Bywało, że pokrywane były także koszty związane z zapewnieniem usług transportowych, tłumaczenia czy wykonania zdjęć biometrycznych osobom ubiegającym się o numer PESEL.

W Katowicach złożono 12 841 wniosków o nadanie numeru PESEL. W Bytomiu wystąpiło o to 3267 obywateli Ukrainy. Nadanie numeru PESEL umożliwia korzystanie między innymi z polskiej służby zdrowia, a dzieciom daje dostęp do edukacji. Ponadto podczas wydawania numeru obywatele Ukrainy otrzymują dostęp do profilu zaufanego oraz dokumentu potwierdzającego tożsamość za pomocą aplikacji mObywatel. Należy pamiętać, że wiele osób uciekających z terenów objętych konfliktem zbrojnym przekraczało granicę bez dokumentów potwierdzających ich tożsamość (*Już dziś rusza proces...*, [http](http://)). Legalizując swój pobyt w Polsce obywatele Ukrainy mogli także starać się o jednorazowe świadczenie pieniężne w wysokości 300 zł.

Oprócz pomocy w legalizacji pobytu oraz zapewnienia pomocy w pozyskaniu informacji miasta poniosły koszty związane z zapewnieniem schronienia dla potrzebujących. W Katowicach powstało 16 ośrodków pobytu długotrwałego i 3 ośrodki pobytu krótkotrwałego. W początkowej fazie kryzysu miasto dysponowało dodatkowymi 12 ośrodkami rezerwowymi, które zostały zamknięte. W szczytowym momencie, który przypadł na maj 2022 roku zakwaterowanie w ośrodkach zbiorowych znalazło łącznie 2314 osób. Pod koniec lipca liczba osób w ośrodkach zmniejszyła się nieznacznie. W pierwszej fali kryzysu migracyjnego Katowice zapewniły punkt doraźnego jednodniowego zakwaterowania. Miejsce było przeznaczone dla osób, które chciały odpocząć po ciężkiej podróży, a miasto było dla nich tylko punktem przesiadkowym. Przy dworcu głównym PKP w Katowicach zostały postawione namioty, w których podróżujący mogli zjeść ciepły posiłek oraz odpocząć. W Bytomiu uchodźcy również otrzymali zakwaterowanie, jednak miasto nie udostępniło informacji o liczbie otworzonych ośrodków i liczbie przyjętych uchodźców. Stworzone punkty pomocy zostały wyposażone w niezbędny sprzęt. Miasta zakupiły łóżka, pościelenie, pojemniki na posiłki czy sztućce. Osoby zamieszkujące w ośrodkach otrzymywały całonocne wyżywienie, środki czystości, higieny osobistej oraz produkty dla dzieci.

Osoby przebywające poza punktami noclegowymi również mogły liczyć na pomoc i otrzymanie niezbędnych produktów. Miasta zapewniły punkty zbiórki, w których mieszkańcy oraz instytucje mogły zostawiać dary dla uchodźców oraz osób potrzebujących w Ukrainie. Zbierano żywność, ubrania, opatrunki oraz środki medyczne, akcesoria dla dzieci (wózki, nosidła, zabawki), koce, pościel, środki higieniczne, sprzęty AGD oraz wiele innych produktów. Otrzymane dary były selekcyonowane, a następnie rozdzielane pomiędzy potrzebujących w punktach pomocy.

W Bytomiu został utworzony zespół do spraw koordynowania działań pomocowych mieszkańców, którego zadaniem była działalność informacyjna. Uchodźcy mogli dowiedzieć się, w jaki sposób uzyskać zasiłek czy znaleźć schronienie. Zespół pomagał w poszukiwaniu pracy i rozwiązywaniu problemów formalnych. Dodatkowo do ich zadań należało wspieranie koordynatorów miejskich baz noclegowych, pomaganie w ich przygotowaniu oraz relokacja osób przybywających do miasta.

W Katowicach z pomocą Fundacji IN CORPORE uruchomiono Punkt Informacji dla Cudzoziemców, w którym obywatele Ukrainy mogli otrzymać informację i pomoc doradczą, którą udzielali im pracownicy i wolontariusze posługujący się językiem ukraińskim. Ze wsparcia punktu Informacyjnego dla Cudzoziemców skorzystało blisko 18 tysięcy osób. Uchodźcy mogli uzyskać poradę i informacje przychodząc do punktu lub kontaktując się drogą telefoniczną.

Oprócz działających w miastach punktów informacyjnych oraz rejestracyjnych uchodźcy mogli liczyć na pomoc psychologiczną oraz pomoc prawną. Udzielane zostało im wsparcie w dostępie do usług publicznych, w tym społecznych, oświatowych, kulturalnych oraz sportowych. Dzieci, które przyjechały z Ukrainy miały możliwość kontynuowania nauki. Jedynym warunkiem, jaki musiał zostać spełniony, było uzyskanie numeru PESEL. Po jego otrzymaniu dzieciom przysługiwało prawo do zapisania się do polskich szkół lub oddziałów przygotowawczych. Młodzież i dzieci mogły uczęszczać na zajęcia z języka polskiego i przygotowywać się do rozpoczęcia nauki w polskiej szkole od nowego roku. W oddziałach przygotowawczych zajęcia odbywały się w mniejszym wymiarze godzin niż w zwykłej szkole. Umożliwiała to dzieciom uczęszczenie do ukraińskiej szkoły zdalnie, a w wolnych chwilach naukę języka polskiego. W badanym okresie do szkół i przedszkoli w Bytomiu przyjęto łącznie 727 osób w tym 487 do oddziałów przygotowawczych, których przygotowanie kosztowało 148 tysięcy złotych. W Katowicach liczba dzieci, młodzieży i studentów korzystających z ośrodków wychowawczo-edukacyjnych wynosiła 2391 uczniów. W mieście powstały 22 oddziały, z czego 20 było utworzonych w szkołach podstawowych i 2 w liceach ogólnokształcących. W szkołach uruchomiono pomoc psychologiczno-pedagogiczną dla dzieci i młodzieży z Ukrainy. Uczniowie oraz ich rodzice otrzymali wsparcie terapeutyczne, które w wyjątkowych przypadkach mogło być udzielane w miejscu ich zamieszkania. Wyszkoleni pracownicy przeprowadzali konsultacje, diagnostykę oraz wydawali orzeczenia

o potrzebie kształcenia specjalnego. W szkołach prowadzono zajęcia integracyjne, których celem było kształtowanie tolerancji wśród uczniów. W okresie wakacyjnym Katowice uruchomiły program pt. „Wakacyjne piątki dla dzieci z Ukrainy” przeznaczony dla dzieci w wieku od 6 do 10 lat. W ramach cotygodniowych spotkań najmłodszy uczestniczyli w zajęciach ogólnorozwojowych, wspierających sferę emocjonalną. Celem projektu było zapewnienie dzieciom kontaktu z rówieśnikami oraz wsparcie psychologiczno-pedagogiczne.

PODSUMOWANIE I WNIOSKI

Wiele krajów na świecie zмага się z kryzysami migracyjnymi, które mają różne przyczyny od ekonomicznych po polityczne. Polska po raz pierwszy od wielu lat doświadczyła tak znaczącej i trudnej do przewidzenia fali migracji, ponosząc wymierne koszty związane z udzielaniem pomocy uchodźcom. W obliczu konfliktu zbrojnego za naszą granicą i wobec świadomości, że konflikt ten rozlać się może na Polskę, Polacy stosunkowo chętnie angażowali się w niesienie pomocy, zwłaszcza w początkowym okresie. Nie bez znaczenia był też fakt podobieństw kulturowych i społecznych, co było czynnikiem ułatwiającym asymilację. Od lat Polska była kierunkiem migracji zarobkowej obywateli Ukrainy ze względu na podobny język i bliskość naszego kraju. Według badania przeprowadzonego przez NBP (Chmielewska-Kalińska, Dudek, Strzelecki, 2022) co czwarty uchodźca miał rodzinę, która pracowała w Polsce. Dla wielu uciekających był to czynnik wpływający na wybór miejsca migracji.

Konflikt w Ukrainie spowodował przyływ dużej grupy młodych ludzi do Polski, przyczyniając się do niewielkiego wzrostu stopy bezrobocia w okresie od marca do kwietnia. Jednak z czasem migranci znaleźli zatrudnienie, a ich obecność na rynku pracy nie przyczyniła się do spadku średniego wynagrodzenia w sektorze przedsiębiorstw. Przyjazd imigrantów poprawił także sytuację przedsiębiorców zmagających się z brakiem pracowników. Ponadto kryzys migracyjny jest szansą na poprawę polskiej demografii oraz systemu emerytalnego pod warunkiem, że część uchodźców zdecyduje się zostać w Polsce nawet po zakończeniu konfliktu. Jednak na pozytywne skutki trzeba będzie poczekać zwłaszcza w przypadku dzieci, które stanowią dominującą grupę, obok kobiet w wieku produkcyjnym.

Dokonując oceny działań podejmowanych przez miasta zauważyć należy, że oba badane podmioty dokładały starań w udzielaniu pomocy. Miasta zaangażowały do tego celu pracowników instytucji miejskich i pozyskały zewnętrzne źródła finansowania działań. Otrzymywane środki pieniężne były dostarczane głównie z budżetu państwa oraz jednostek sektora finansów publicznych. Umożliwiły one pokrycie większości wydatków oraz zapewniły wsparcie uchodźcom, które nie byłoby możliwe bez środków otrzymanych z zewnętrznych źródeł. Katowice

jako największe miasto w województwie śląskim uzyskało prawie czterokrotnie większe wsparcie finansowe niż Bytom. Różnica wynika z zarejestrowania w Katowicach prawie 9-krotnie większej liczby uchodźców niż w Bytomiu. Pomoc finansowana z otrzymanych środków była podobnie wykorzystana przez oba podmioty. W początkowej fazie kryzysu migracyjnego miasta zapewniały schronienie, pomoc materialną oraz społeczną. Z czasem zaczęto formalizować pobyt migrantów nadając numer PESEL, który umożliwił uchodźcom podjęcie pracy czy zapisanie się do szkoły.

BIBLIOGRAFIA

- Bank danych lokalnych GUS. Pobrane z: <https://bdl.stat.gov.pl/bdl/dane/podgrup/tablica> (2022.09.01).
- Bezrobotni zarejestrowani i stopa bezrobocia. Stan w końcu czerwca 2022 r. GUS. Pobrane z: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/bezrobocie-rejestrowane/bezrobotni-zarejestrowani-i-stopa-bezrobocia-stan-w-koncu-czerwca-2022-r-,2,119.html> (2022.08.10).
- Chmielewska-Kalińska, I., Dudek, B., Strzelecki, P. (2022). *Sytuacja życiowa i ekonomiczna uchodźców z Ukrainy w Polsce. Raport z badania ankietowego zrealizowanego przez OO NBP, Departament Statystyki*. Warszawa: GUS.
- Drela, K. (2015). Psychologiczno-ekonomiczne problemy bezrobocia. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego. Współczesne Problemy Ekonomiczne. Globalizacja. Liberalizacja. Etyka*, 10, 133–145.
- Essuman-Johnson, A. (2011). When Refugees Don't Go Home the Situation of Liberian Refugees in Ghana. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 9(2), 105–126. DOI: 10.1080/15562948.2011.567139.
- Fundusz Pomocy dla Ukrainy. Pobrane z: <https://www.gov.pl/web/premier/fundusz-pomocy-dla-ukrainy> (2022.08.15).
- Global Trends: Forced Displacement in 2018*. (2019). Geneva: United Nations High Commissioner for Refugees.
- Górny, A., Kaczmarczyk, P. (2003). *Uwarunkowania i mechanizmy migracji zarobkowych w świetle wybranych koncepcji teoretycznych*. Warszawa: Instytut Studiów Społecznych UW.
- Już dziś rusza proces nadawania numeru PESEL obywatelom Ukrainy, którzy uciekli przed wojną. GUS. Pobrane z: <https://www.gov.pl/web/cyfryzacja/juz-dzis-rusza-proces-nadawania-numeru-pesel-obywatelom-ukrainy-ktorzy-uciekli-przed-wojna> (2022.07.02).
- Kwiatkowski, E. (2002). *Bezrobocie. Podstawy teoretyczne*. Warszawa: PWN.
- Lotos-Nadstoga, A. (2013). *Między integracją a segregacją. Studium socjologiczne polskich migrantów w Wielkiej Brytanii na przykładzie Banbury*. Katowice: Uniwersytet Śląski.
- Madras-Kobus, B., Rogowski, J. (2013). Analiza wyników badania stóp bezrobocia według wykształcenia w województwie podlaskim. *Optimum. Studia Ekonomiczne*, 6(66), 98–115. DOI: 10.15290/ose.2016.04.82.08.

- Petersen, W. (1958). A general typology of migration. *American Sociological Review*, 23, 256–266. DOI: 10.2307/2089239.
- Polskie firmy w drugim roku pandemii, czyli nowe wyzwania zastępują stare.* (2022). Raport z dnia 10.05.2022 Ernst & Young.
- Population structure indicators at national level. Eurostat. Pobrane z: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/TPS00199/default/table?lang=en&category=demo.demo_fer.u (2022.08.09).
- Richmond, A. (1992). Immigration and Structural Change: The Canadian Experience 1971–1986. *International Migration Review*, 26(4), 1200–1221. DOI: 10.2307/2546880.
- Rynek pracy w Katowicach, lipiec 2022. (2022). Katowice: Powiatowy Urząd Pracy w Katowicach.
- Schmeidl, S. (1997). Exploring the Causes of Forced Migration: A Pooled Time-Series Analysis, 1971–1990. *Social Science Quarterly*, 78(2), 284–308.
- Schultz, D., Schultz, S. (2008). *Psychologia a wyzwania dzisiejszej pracy*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Sobestjańska, A., Sopińska, A. (2022). Aktualizacja raportu *Miejska gościnność: wielki wzrost, wyzwania i szanse. Raport o uchodźcach z Ukrainy w największych polskich miastach*. Warszawa: Centrum Analiz i Badań, Unia Metropolii Polskich im. Pawła Adamowicza.
- Starzenie się społeczeństwa – wyzwanie dla rynku pracy. Aktywizacja pracowników 50+* (2020). Warszawa: PARP, Instytut Analiz Rynku Pracy.
- Stopa bezrobocia rejestrowanego w latach 1990–2022. GUS. Pobrane z: <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/bezrobocie-rejestrowane/stopa-bezrobocia-rejestrowanego-w-latach-1990-2022,4,1.html> (2022.08.24).
- Stopa bezrobocia w 2022 roku. Powiatowy Urząd Pracy w Bytomiu. Pobrane z: <https://bytom.praca.gov.pl/rynek-pracy/statystyki-i-analazy> (2022.09.01).
- Straż Graniczna. Informacja statystyczna za I półrocze 2022 r. (2022). Warszawa: Komenda Główniej Straży Granicznej.
- Total fertility rate, Population structure indicators at national level, Eurostat. Pobrane z: https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/DEMO_PJANIND_custom_3386852/default/table?lang=en (2022.08.30).
- Venezuelan migrant and refugee situation, Regional Response Overview* (2021). IOM UN Migration.
- Wojdat, M., Cywiński, P. (2022). *Miejska gościnność: wielki wzrost, wyzwania i szanse. Raport o uchodźcach z Ukrainy w największych polskich miastach*. Warszawa: Centrum Analiz i Badań, Unia Metropolii Polskich im. Pawła Adamowicza.
- World Population Prospects 2019. Vol. II: Demographic Profiles. (2019). Nowy Jork: United Nations, Department of Economic and Social Affairs Population Division.
- Zakirova, K., Buzurukov, B. (2021). The Road Back Home is Never Long: Refugee Return Migration. *Journal of Refugee Studies*, 34(4), 4456–4478. DOI: 10.1093/jrs/feab026.
- Zarejestrowane wnioski o nadanie statusu UKR w związku z konfliktem na Ukrainie. Stan na 16.08.2022 r. Pobrane z: https://dane.gov.pl/pl/dataset/2715,zarejestrowane-wnioski-o-nadanie-statusu-ukr/resource/40734/table?page=1&per_page=20&q=&sort=-col2 (2022.09.02).

Streszczenie

Polska jako kraj graniczący ze strefą wojny stał się głównym miejscem ucieczki uchodźców z Ukrainy. Nagła fala migracji była dużym wyzwaniem dla władz oraz samorządów lokalnych, które musiały podjąć kosztowne działania zmierzające do zażegnania kryzysu. Poniesione wydatki w przyszłości mogą przynieść korzyści polskiej gospodarce pod warunkiem, że imigranci pozostaną w kraju nawet po zakończeniu wojny w Ukrainie. Młodzi ludzie podejmując pracę mogą zapełnić luki na rynku pracy, zwiększyć wpływy z podatków oraz poprawić sytuację demograficzną. Celem pracy była ocena wybranych skutków kryzysu migracyjnego dla Polski oraz porównanie działań podjętych na rzecz uchodźców i źródeł ich finansowania przez wybrane miasta aglomeracji śląskiej. W pracy dokonano analizy danych, które dostarczyły informacji o poziomie bezrobocia dla Polski oraz wybranych miast. Dokonano analizy porównawczej działań podejmowanych przez Katowice i Bytom oraz poniesionych nakładów pieniężnych na pomoc uchodźcom. Z przeprowadzonych badań wynika, że przyjeżdżający do kraju imigranci z Ukrainy szybko zostali wchłonięci przez rynek pracy, a ich obecność nie wpłynęła negatywnie na poziom płac w gospodarce. Pomoc oferowana przez Katowice i Bytom umożliwiła dostosowanie się migrantom do nowej rzeczywistości. Oba miasta prowadziły bardzo podobne działania w postaci zapewnienia zakwaterowania, wyżywienia czy pomocy medycznej. Wsparcie udzielone migrantom było sfinansowane z budżetu miasta oraz funduszy zewnętrznych.

Słowa kluczowe: migracja, skutki kryzysu migracyjnego, bezrobocie, rynek pracy.

Effects of the migration crisis and methods of mitigating them on the example of cities of the Silesia agglomeration*Summary*

Poland, as a country bordering the war zone, became the main escape destination for refugees from Ukraine. The sudden wave of migration was an enormous challenge for the authorities and local governments, which had to take costly measures to deal with the crisis. The expenses incurred may bring benefits to the Polish economy in the future, providing the immigrants remain in the country even after the end of the war in Ukraine. By taking up employment, young people can fill the gaps in the labour market, increase tax revenues and improve the demographic situation. The aim of the study was to assess selected effects of the migration crisis for Poland, and compare the measures taken to assist refugees and the sources of their financing by selected cities of the Silesian agglomeration. The work analyses the data on the level of unemployment for Poland and selected cities. A comparative analysis of the activities undertaken by the cities of Katowice and Bytom and the financial outlays incurred for this purpose was carried out. The research shows that refugees arriving in the country were quickly absorbed by the labour market, and their presence did not negatively affect the level of wages in the economy. The assistance offered by the cities of Katowice and Bytom enabled the migrants to adapt to the new reality. Both cities carried out very similar activities, such as providing accommodation, food, and medical assistance. The support provided to migrants was financed from the city budget and external funds.

Keywords: migration, effects of the migration crisis, unemployment, labour market.

JEL: J60, R23, F22, O15.